

توسعه بازار و بازآفرینی دانش و مهارت‌ها در صنایع بومی و خلاق

محسن قرنفل^{۱*}، محمد مهدی ربانی^۲

چکیده

توجه و تأکید بر توسعه پایدار در جوامع بشری و گسترش روز افزون صنایع خلاق و فرهنگی در میان کشورهای گوناگون، فرصت مغتنمی را برای احیا و بازتولید دانش‌ها و مهارت‌ها، محصولات و خدمات بومی فراهم کرده است. امروزه توجه و به‌کارگیری دانش و مهارت‌های بومی در عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی به‌عنوان یک امر مهم و پراهمیت تلقی می‌شوند زیرا گسترش کاربرد فرآورده‌های بومی، علاوه بر کاهش هزینه‌های محیط‌زیست، حس خودباوری و اتکا به منابع داخلی را تقویت خواهد کرد. مطلوبیت دانش و مهارت‌های بومی در فرایند توسعه پایدار در کشورهای پیشرو به‌خوبی پذیرفته شده است و در این ارتباط کاربرد موفقیت‌آمیز دانش و فنون کشاورزی بومی در کشورهای صنعتی را می‌توان به‌عنوان مثال روشنی بر این کارایی اشاره نمود.

توسعه بازار، رونق تولید و مصرف محصولات و خدمات خلاق و گسترش صادرات این فرآورده‌ها از جمله عوامل بسیار مهم در احیای دانش و مهارت‌های بومی تلقی می‌شود. از این رو با اتخاذ سیاست‌ها و سازوکارهای تشویقی و تعامل مؤثر دولت، بخش خصوصی و نهادهای مردمی می‌توان احیای دانش و مهارت‌های بومی را به فرصت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مبدل ساخت.

واژگان کلیدی: دانش بومی، صنایع خلاق، بازآفرینی، مهارت‌های بومی

* عهده‌دار مکاتبات: دانشیار، تلفن: ۰۲۱۲۲۳۰۳۹۴۷، نشانی الکترونیکی: mgharanfoli@yahoo.com

۱- دانشکده علوم پایه و فناوری های زیستی دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران

۲- دانشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه صنعتی شریف، تهران، ایران

مقدمه

با توجه به خصوصیات فردی و نوع نیازهایشان، همواره در ستیزی دائمی با طبیعت به سر برده و با فعال نمودن ذوق و اندیشه و احساس، درصدد تغییر دادن و تصرف در ساخت طبیعت برآمده‌اند تا به جبران کمبودها و هر آنچه هستی آنها را از داشتن آن محروم کرده دست یابند، صنایع بومی تجلی ویژگی‌های فرهنگی و مظهر تمدن انسان‌های هر جامعه در گذر تاریخ است. البته لازم به ذکر است ارتقا دانش بومی پیوند داشتن با دانش جهانی است. اگر دانش جهانی در مهارت‌های بومی چرخه داشته باشد، مطمئناً دستاوردهای بومی کیفیت بیشتر و راه در اقتصاد بین‌المللی می‌یابد.

بر اساس مطالعات، دانش بومی از جمله موضوعات چند وجهی است که دارای ابعاد مفهومی و کارکردی گوناگونی است. این واژه در حوزه‌های مختلف علمی و کاربردی با معانی نسبتاً متفاوتی به کار می‌رود. در جدول زیر گستره مفهومی و حوزه‌های کاربردی مرتبط با دانش بومی ارائه شده است.

گستره مفهومی و حوزه‌های مرتبط با دانش بومی

موضوع	حوزه
خلاقیت	صنایع خلاق (صنایع بازی و فکری و....)
فرهنگ	صنایع فرهنگی
زیست‌بوم	توسعه پایدار
کسب‌وکار	گردشگری، کشاورزی، دامپروری صنایع کوچک و خانگی و ...
صناعت	صنایع سنتی محلی
مدیریت دانش	دانش ضمنی
توسعه	توسعه درون‌زا
اقتصاد	اقتصاد شهری، اقتصاد روستایی
سلامت	طب سنتی

در این بخش پیرامون مفاهیم و کارکردهای واژه دانش بومی به اختصار توضیح داده می‌شود.

• صنایع خلاق

صنایع خلاق، صناعی را شامل می‌شود که ماده خام خود را از خلاقیت‌های فرهنگی، هنری، علمی و فناورانه انسان می‌گیرد.

ساختار الگوی پایه اسلامی ایرانی پیشرفت متشکل از بخش‌های مبانی، آرمان‌ها، افق و تدابیر است. در تدبیر شماره ۱۳ این الگو تحت عنوان «ارج نهادن به معلومات و مهارت‌های حرفه‌ای بومی و غیررسمی و ارتقا آن به فناوری‌های صنعتی با استفاده از دستاوردهای نوین علمی و تجارب تاریخی و احیای بازارهای تولیدی تخصصی مطابق قابلیت‌های سرزمین»، موضوع گسترش دانش و مهارت‌های بومی مورد توجه و تأکید قرار گرفته است. این مطالعه با هدف تبیین ادبیات موضوع، به دنبال بسط مفهومی آن و شناخت ابعاد و حوزه‌های مرتبط است. همچنین ضمن بررسی مسائل و موانع فراروی پیشرفت دانش و مهارت‌های بومی در کشور محورهایی نیز به عنوان راهبردهای مهم و اساسی برای توسعه آن پیشنهاد شده است.

مطالعه حاضر با جمع‌آوری مقالات و کتب مرتبط با دانش بومی، صنایع فرهنگی، صنایع خلاق، صنایع بومی، تلاش کرده است تا به جمع‌بندی و تحلیلی از یافته‌های مربوط به عوامل تأثیرگذار بر گسترش دانش و صنایع بومی که در سال‌های اخیر در کشور انجام شده، بپردازد. این مطالعه از نوع مطالعات ثانویه و به روش مطالعات مروری روایتی (توصیفی) انجام شده است. در این ارتباط پس از جستجوی بانک‌های اطلاعاتی تعداد دوازده مقاله علمی پژوهشی و مروری و کتاب مورد مطالعه قرار گرفت و عوامل تأثیرگذار بر پیشرفت دانش بومی استخراج و مورد تحلیل قرار گرفت.

تعریف دانش بومی

دانش بومی به مجموعه‌ای از داشته‌ها، مهارت‌ها، ارزش‌ها، باورها، ابزارها و روش‌های یک گروه اجتماعی گفته می‌شود که در زمینه‌های گوناگون زندگی از طریق تجارب و تأیید نسل‌های متمادی به ارث رسیده است. در تعریف دیگر، دانش بومی دانشی منحصر به فرد است که از طریق انباشت تجربیات غیررسمی و درک محیط در یک فرهنگ مشخص، کسب شده و جنبه‌های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی، معنوی و اخلاقی شیوه زندگی محلی را در بر می‌گیرد. بر این اساس صنایع بومی هر قوم و ملتی که از دانش و مهارت‌های بومی آن‌ها نشأت گرفته است نیز، معرف ذوق و خلاقیت‌های آنان در پاسخ به نیازهای مادی و معنوی در هر مرحله مشخص تاریخی است [۲۰۱]. انسان‌ها

گسترش صنایع بومی و دستی می‌تواند با جذابیت‌های فراوان گردشگری کشور، چشم‌انداز بسیار امیدبخشی را در رشد اجتماعی و رونق اقتصادی مناطق گوناگون کشور بگشاید و نیز فرصت‌های شغلی زیادی را به همراه داشته باشد.

• دانش بومی و کشاورزی

توجه به دانش بومی در حوزه کشاورزی یک امر ضروری و حیاتی است زیرا دانش سنتی در عرصه کشاورزی شامل گیاهان، حیوانات، آب‌وهوا، خاک و آفات نباتی کاملاً با اوضاع و احوال محلی مطابقت دارد. صاحب‌نظران دانش بومی علاوه بر گردآوری روش‌ها و فنون قدیمی، به بررسی و تلفیق علمی این روش‌ها جهت دستیابی به دانش برتر و مناسب نیز توجه دارند. برتری دانش بومی در فرایند توسعه پایدار در کشورهای صنعتی جهان به‌خوبی آشکار شده است. در کشورهای اروپایی، امریکا، کانادا و استرالیا به‌طور گسترده دانش بومی مربوط به کشاورزی، تغذیه، معماری، دامپروری و دامپزشکی و... با اسامی جدید تحت عناوین کشاورزی ارگانیک و فناوری‌های پایدار شهرت یافته‌اند. کشاورزان غربی با استفاده از فنون سنتی چون کشت تناوبی، کودسازی با منابع تجدیدپذیر، کنترل بیولوژیک آفات و استفاده از بذره‌های اصیل، محصولات بهتری به بازار عرضه می‌کنند.

• دانش بومی و صناعت

استعداد و خلاقیت و ابتکار صنعتگران در کنار عواملی مانند شرایط اقلیمی و محیطی، مواد اولیه، شرایط زندگی و علاقه انسان‌های گذشته به تولید مهارت‌ها و محصولات صنعتی سنتی منجر شده است. کشور ما از گذشته‌های بسیار دور تا به حال همواره در تولید صنایع دستی، موقعیتی ویژه و ممتاز داشته است. این صنعت بی‌بدیل و بی‌رقیب، برآیند ذوق، هنر، سلیقه و نوآوری هنرمندان و صنعتگرانی بوده است که با شکیبایی، باورها و سنت‌ها، پیام فرهنگی نسل‌ها را در کالاهای تولیدی خود جلوه‌گر ساختند.

• دانش بومی و رویکرد توسعه

دانش و مهارت‌های بومی از مصادیق دانش ضمنی است. از این‌رو دانش بومی به‌عنوان فناوری‌هایی که در کشور تولید شده و یا فناوری‌هایی که از طریق انتقال فناوری در کشور جذب شده باشد، کلید نوآوری و قابلیت انطباق و ارتقا و بهبود توانمندی‌های

استخوان‌بندی صنایع خلاق را صنایع فرهنگی تشکیل می‌دهد و حوزه‌های نوظهور همچون رسانه‌های مبتنی بر وب، بازی‌های رایانه‌ای و فکری را نیز در برمی‌گیرد. عصر خلاق، عصری که محور رقابت‌های اقتصادی را به رقابت‌های فرهنگی و خلاق جابه‌جا خواهد کرد [۳].

• صنایع فرهنگی

صنایعی هستند که کارکرد اصلی آنها خلق، تولید و تجاری‌سازی مضامین فرهنگی در قالب انواع کالا یا خدمات است [۴ و ۵].

• دانش بومی و توسعه پایدار

محققان یکی از خطرات روند توسعه را نامعتبر کردن واقعیت‌ها و نادیده گرفتن سنت‌ها، دانش، توانایی‌ها و نبوغ جوامع محلی می‌دانند. از این‌رو ایده در نظر گرفتن فرهنگ و دانش بومی به‌عنوان عوامل مهم در توسعه پایدار بر این اساس مطرح شد و امروزه دانش بومی از جمله عناصر مهم توسعه پایدار محسوب می‌شود.

دانش بومی در حوزه روستایی از جمله محوری‌ترین عناصر توسعه پایدار محسوب می‌گردند. چنین دانشی شامل مشاهدات زیرکانه و دقیق در مورد گیاهان، حیوانات، آب، هوا، خاک و آفات نباتی شده است که کاملاً با اوضاع و احوال محلی مطابقت دارد و چون کشاورزان و خانواده‌های آنان نسل‌ها با آن زندگی کرده‌اند، دقیق و قابل پیش‌بینی است. بر همین اساس امروزه صاحب‌نظران عرصه دانش بومی، علاوه بر گردآوری روش‌ها و فنون قدیمی، به بررسی و تلفیق علمی این روش‌ها جهت دستیابی به دانش برتر و مناسب نیز توجه دارند. در دو دهه اخیر برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌های توسعه، استفاده از دانش بومی کشاورزی، دامپروری، و دامپزشکی، تغذیه، پزشکی، معماری، شهرسازی، شیوه‌های تصمیم‌گیری را تحت عنوان فناوری پایدار ضروری ساخته است [۶].

• دانش بومی و گردشگری

صنعت گردشگری امروزه به‌قدری در توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها به‌ویژه جوامع خلاق اهمیت دارد که اقتصاددانان آن را صادرات نامرئی نام نهادند. شکوفایی گردشگری باعث غنی شدن فرهنگ، حفظ محیط‌زیست و رونق صنایع بومی و فرهنگی خواهد بود.

طب سنتی شایسته است با طب مدرن همکاری داشته باشد و هر دو طب از همدیگر بهره‌برداری و همگرا شوند [۹].

تکنولوژیک است. و به همین جهت نقطه عزیمت مناسبی برای توسعه درون‌زای فناوری محسوب می‌شود [۷].

چشم‌انداز جهانی

• دانش بومی و اقتصاد

• در دهه ۱۹۸۰ دولت فرانسه حرکت تازه‌ای را در گسترش صنایعی که مواد خام آن از هنر، فرهنگ و خلاقیت‌های انسانی نشأت می‌گرفت، آغاز نمود و اندکی بعد موجب شد سازمان یونسکو نیز با نگرشی مثبت به صنایع فرهنگی بنگرد و نشست‌هایی را برای بررسی کارکردها و نقش‌های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی این صنایع برپا سازد [۳].

• در سال ۱۹۹۴ دولت استرالیا در اقدامی بی‌سابقه، صنایع خلاق را به‌عنوان قوه محرکه پیشرفت اقتصادی، اجتماعی خود برای سده بیست و یکم برگزید [۱۰]. هدف استرالیای خلاق این است که اطمینان حاصل کند که بخش فرهنگ که تمام جنبه‌های هنر، میراث فرهنگی و صنایع خلاق را در برمی‌گیرد از مهارت‌ها، منابع و انعطاف‌پذیری برای ایفای نقش فعال در آینده استرالیا برخوردار است. استرالیای خلاق، منعکس‌کننده استرالیای مدرن است و چشم‌اندازی را برای هنرها، میراث فرهنگی و صنایع خلاق ترسیم می‌کند که از سرمایه گذشته برای آینده نشأت می‌گیرد.

• دولت فنلاند راهبرد مبسوطی را در زمینه صنایع خلاق تدوین کرد [۱۱]. کشور کوچکی مانند فنلاند با توجه به آن که منابع مادی و معنوی مورد نیاز برای تولید یا استفاده از دانش خلاق را همانند یک کشور اروپایی بزرگ نظیر بریتانیا در اختیار ندارد، تمرکز خود را در عرصه صنایع خلاق، بر روی صنایعی مانند ICT^۱ قرار داد.

• دولت سنگاپور چشم‌اندازی را به‌عنوان «شهر رنسانس» طراحی کرد [۱۲]. چشم‌انداز شهر رنسانس، تحت عنوان «طرح شهر رنسانس (RCP)»^۲، توسط وزیر وقت اطلاعات سنگاپور در پارلمان رونمایی شد. شهر رنسانس، چشم‌انداز و طرحی را برای ارتقای هنر و فرهنگ در سنگاپور با دو هدف ارائه کرد: اول، معرفی

صنایع خلاق و صنایع بومی از دو منظر بر نهاد اقتصاد تأثیرگذار است. در درجه نخست تأثیر کلانی است که حوزه صنایع خلاق در اقتصاد جهانی داشته و در یک دوره کوتاه زمانی توانسته است سهم قابل توجهی از تولید ناخالص ملی و اشتغال‌زایی گسترده‌ای را در کشورها و به‌ویژه کشورهای توسعه‌یافته به خود اختصاص دهد و کماکان این روند با شیب بالایی رو به افزایش بوده و در حال حاضر به‌عنوان یک مزیت بزرگ اقتصادی و فرهنگی برای کشورهای پیشرو و در حال توسعه قلمداد می‌شود و به همین دلیل است که صنایع خلاق به‌عنوان یک جهت‌گیری راهبردی در برنامه‌های بلندمدت بسیاری از کشورها مورد توجه قرار گرفته است. از سوی دیگر صنایع خلاق و بومی ماهیتاً جزء صنایع کوچک، خانگی و مردم‌نهاد دسته‌بندی می‌شوند و پایگاه رویش آنها در درون شهرهای کوچک و بزرگ و روستاها قرار دارد و در حال حاضر بخش قابل توجهی از فعالیت‌های اقتصادی مناطق فرهنگی و سنتی ایران را نیز تشکیل می‌دهند. از این رو بدیهی است رونق صنایع بومی اعم از صنایع دستی، فرهنگی، محلی به‌عنوان بخشی از صنایع خلاق می‌تواند نقش مؤثری در توانمندسازی جوامع محلی ایفا کند و ضمن ایجاد درآمد و اشتغال برای مردم شهرها و روستاها، موجب پویایی و توسعه اقتصاد شهری و روستایی گردد [۸].

• طب سنتی

طبق تعریف سازمان بهداشت جهانی، طب سنتی «مجموعه‌ای است از دانسته‌ها، مهارت‌ها و اعمال که بر پایه نظریه‌ها، باورها و تجربه‌های بومی فرهنگ‌های مختلف است، خواه قابل شرح باشد یا نباشد، که در بهداشت و نیز پیشگیری، تشخیص، بهبود و مداوای بیماری‌های جسمی و ذهنی مورد استفاده قرار می‌گرفتند». هرچند مطابق تعریف طب سنتی نیز از مصادیق دانش بومی قرار دارد، لیکن بدلیل گستردگی و تمایز آن با سایر بخش‌های صنایع بومی در این مطالعه به آن پرداخته نشده است و تشریح آن نیاز به مطالعه مستقلی دارد. البته ضروری است که

² Renaissance city plan

¹ Information and communication technology

هدف عمده کشورهای بومی که آینده اقتصادی خود را بر پایه صنایع خلاق برنامه‌ریزی می‌کنند، نخست حفظ و گسترش فرهنگ خودی و سپس پویایی اقتصادی است. با در نظر گرفتن تنوع اقلیمی و وجود قومیت‌های گوناگون با فرهنگ‌های مختلف در ایران، شهرها و روستاها می‌توانند با تمرکز بر گسترش فعالیت‌ها و خلاقیت‌های فرهنگی و بومی، از سرمایه‌های سنتی و بومی خود برای پویایی اقتصادی خود استفاده کنند.

به‌طور کلی علل توجه و سرمایه‌گذاری گسترده در صنایع خلاق، فرهنگی و بومی را می‌توان به عوامل زیر مرتبط دانست:

- صنایع فرهنگی و خلاق موضوع مناسب و مؤثری برای توسعه فرهنگ و ارزش‌های بومی است.
- اشتغال‌زایی چند برابری نسبت به صنایع کارخانه‌ای
- شیب رشد اقتصادی بالاتر نسبت به صنایع کارخانه‌ای
- آسیب‌ها و آلودگی کمتر زیست‌محیطی
- دستیابی به سلطه فرهنگی

ضرورت بازآفرینی و احیای صنایع بومی

در دوران معاصر به جهت سیاستگذاری متمرکز بر توسعه صنایع کارخانه‌ای بزرگ، صنایع بومی به تدریج رونق خود را از دست داده‌اند و مردم محلی نیز تمایل کمتری به یادگیری و اشتغال به آنها دارند. بدیهی است با توجه به تغییر در سبک زندگی و فرهنگ، کسب‌وکارهای سنتی نمی‌توانند صرفاً به عملیات گذشته خود پایبند باشند و باید متناسب با نیاز و تقاضای بازار توانمند شوند. بنابراین نیاز است بازنگری و به‌روزرسانی در دانش فنی، مدیریت، بازاریابی و بازاریابی این کسب‌وکارها صورت گیرد. برای حفظ و بقای کسب‌وکارهای سنتی استفاده مؤثر از دانش و مهارت نوین، شبکه‌سازی و ایجاد مشارکت اجتماعی در راستای چابک سازی صنایع کوچک ضرورت دارد [۱۵]. برای این موضوع نیاز به منابع دانشی دیگری از جمله مشتریان، عرضه‌کنندگان، رقبا و محققان داشته و اگر راهبردی جامع و فراگیر برای آن در نظر گرفته نشود و زمینه خلاقیت و نوآوری در محصولات با توجه به تغییر در سبک زندگی ایجاد نشود، فراموش می‌شوند. وقتی می‌خواهیم که صنایع بومی و خلاق از بالندگی و پویایی برخوردار باشد، فناوری اهمیت پیدا می‌کند. در واقع فناوری‌های نوین بستر رونق اقتصادی در صنایع بومی و خلاق محسوب می‌شوند. با به‌کارگیری فناوری‌های نوین

سنگاپور به‌عنوان یک محیط هنری جهانی که تسهیل‌گر رشد استعدادها و صنایع خلاق؛ دوم، تقویت هویت ملی و تعلق در میان سنگاپوری‌ها با تعظیم و قدردانی از میراث مشترک.

• دولت چین سرمایه‌گذاری‌های عظیمی را در صنایع خلاق به اجرا درآورد [۱۳]. صادرات کالاها و خدمات خلاقانه چین یک موهبت برای اقتصاد خلاق این کشور - و برای بقیه آسیا بوده است. تجارت چین در کالاها و خدمات خلاقانه از سایر کشورها پیشی گرفته است و آن را به نیروی محرکه یک اقتصاد خلاق جهانی شکوفا در ۱۵ سال گذشته تبدیل کرده است. این کشور همچنین برای افزایش اقتصاد خلاق، برخی از کشورهای آسیایی را نیز درگیر این برنامه کرده است. آمار نشان می‌دهد، بیش از ۵۰ درصد تجارت جهانی کالاهای خلاق مربوط به کشورهای آسیایی است.

• دولت کره جنوبی سازمان صنایع فرهنگی را تأسیس کرد [۱۴]. در اوایل دهه ۱۹۹۰، یک تغییر اساسی در سیاست صنعت فرهنگی دولت رخ داد، این کشور سیاست کنترل سیاسی بر صنایع فرهنگی را به استراتژی توسعه اقتصادی مبتنی بر محوریت صنایع فرهنگی مبدل کرد. در این ارتباط دولت سیاست توسعه صنایع فرهنگی همراه با سرمایه‌گذاری در سایر صنایع راهبردی مانند صنایع فناوری اطلاعات و ارتباطات به اجرا درآورد. در این زمان، بازار داخلی محصولات فرهنگی به سرعت گسترش یافت و متنوع شد زیرا جامعه کره از استانداردهای زندگی بهتری برخوردار بود و طبقه متوسط رو به رشد تقاضای بهبود کیفیت محصولات فرهنگی کره را داشت. توسعه سریع سایر صنایع پشتیبان و مکمل، محصولات فرهنگی کره را در بازارهای جهانی رونق بخشید و در نتیجه، صنایع فرهنگی کره در اواخر دهه ۱۹۹۰ به بازارهای آسیای شرقی و در دهه ۲۰۰۰ به بازارهای جهانی نفوذ کردند.

ضرورت توجه و تأکید بر صنایع بومی

امروزه صنایع خلاق از اهمیت روزافزونی برخوردار است و در آینده اقتصاد و فرهنگ جهان نیز نقش مهمی بازی خواهد کرد.

می‌توان محتوای موجود محصولات فرهنگی را وارد گستره بازار مصرف‌کنندگان داخلی و خارجی نمود.

رفع موانع توسعه صنایع بومی

مطالعات آسیب‌شناسی توسعه صنایع دستی در بسیاری از استان‌ها و همچنین بررسی مشکلات پیشرفت صنایع فرهنگی در مناطق مختلف کشور حاکی از وجود چالش‌ها، محدودیت‌های معتنا بهی است که در ذیل پیشنهادها برای رفع موانع فراروی گسترش صنایع بومی بیان شده است [۱۶-۱۹]:

- انسجام در سیاست‌ها و برنامه‌های عملیاتی دولت در گسترش متوازن صنایع بومی
- حمایت‌های مؤثر از فعالیت‌های صنایع بومی شامل بیمه صنعتگران و هنرمندان
- ساماندهی نظام قیمت‌گذاری
- حمایت از فضای توسعه کسب‌وکار خانگی
- نظارت بر بازار، شامل انحصارزدایی محصولات توسط دلال‌ها در بازار، شناساندن بازار برای هنرمندان، سهولت دسترسی به مواد اولیه مرغوب
- پشتیبانی از سیاست‌های مالی نظیر شرایط وام و تنظیم نوسانات قیمت
- بازاریابی و تقویت شرکت‌های تعاونی مناسب
- تقویت صنایع بومی نظیر ثبت نقشه‌های بومی
- برنامه‌ریزی جهت آموزش‌های مؤثر
- کاهش شکاف نسلی در صنعت بومی
- پشتیبانی از نوآوری محصول
- ایجاد شرایط مطلوب برای تولید

راهبردهای اساسی پیشرفت صنایع بومی

با توجه به پژوهش‌های انجام گرفته در طی سال‌های اخیر در کشور و همچنین تجارب جهانی در حوزه صنایع خلاق و دانش بومی، موضوعات زیر به‌عنوان راهبردهای اساسی در پیشرفت دانش‌ها و مهارت‌های بومی و توسعه بازار محصولات بومی پیشنهاد می‌گردد.

۱- توسعه فناورانه صنایع خلاق و بومی

کلید موفقیت پذیرش صنایع بومی و خلاق، با توجه به تغییر در سبک زندگی، فرهنگ و گرایش‌های مردم، ادغام مبتکرانه دانش و مهارت‌های بومی با دانش و فناوری‌های نوین شناخته شده است.

اقدامات پیشنهادی:

- هدایت استارت‌آپ‌ها و گسترش شرکت‌های دانش‌بنیان در عرصه صنایع خلاق و بومی
- تقویت کسب‌وکارهای کوچک و مشاغل خانگی در حوزه صنایع خلاق و بومی

۲- توسعه بازار محصولات خلاق و بومی

لازمه توسعه صنایع خلاق و بومی، پتانسیل خلق ثروت و درآمدزایی آنها می‌باشد و این امر نیازمند بازاریابی در داخل و تاکید بر صادرات محصولات خلاق و بومی و استفاده از بسترهای توسعه بازارهای دیجیتال مانند فروش اینترنتی [۲۰] است.

اقدامات پیشنهادی:

- مطالعات مستمر برای شناسایی جاذبه فرهنگی مخاطبان گوناگون داخلی و خارجی
- تأسیس صندوق حمایت از ابتکارات و بازاریابی صنایع خلاق و بومی
- برگزاری جشنواره‌ها و مسابقه‌های مردمی و گسترش فعالیت‌های رسانه‌ای
- موافقت‌نامه‌های بین‌المللی جهت تسهیل همکاری‌ها و تبادلات محصولات خلاق

۳- تقویت زیرساخت‌های حقوقی و قانونی

بسیاری از کسب‌وکارهای فعال در حوزه صنایع بومی، مردم‌محور و مبتنی بر مناسبات و رسوم جامعه محلی بوده و دارای ساختارهای غیررسمی است. لذا رسمی‌سازی و پشتیبانی حقوقی و قانونی از فعالان و محصولات بومی بسیار ضروری است.

اقدامات پیشنهادی:

مهارت‌های بومی را به فرصت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مبدل ساخت.

سپاس

نویسندگان این مقاله از حمایت‌های مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در خصوص چاپ و نشر این مقاله تشکر و قدردانی می‌نمایند.

منابع و مؤاخذ

- [۱]. هزارجریبی، جعفر، صفری، رضا، کاربست نظریه بنیانی در شناخت دانش بومی، دوفصلنامه دانش‌های بومی ایران، شماره ۳، ۱۳۹۴ صفحه ۴۳-۷۰
- [۲]. بیات، سوده، ضرغامی، حمید، خواستار، حمزه، تقوی فرد، محمد تقی، مطالعه کیفی زمینه‌های بقای دانش بومی کسب و کارهای مردم محور در ایران، فصلنامه سیاستگذاری عمومی، شماره ۳، ۱۳۹۷، صفحه ۲۷-۴۶
- [۳]. ملکی فر، عقیل، فرصت‌های تاریخی صنایع فرهنگی، اندیشکده صنعت و فناوری (اصف)، ۱۳۹۲
- [۴]. برند، صنایع فرهنگی، گروه آموزشی علوم انسانی، دانشگاه جامع علمی کاربردی، ۱۳۹۶
- [۵]. پور رجبی، میلاد، میرزایی، حسین، یداللهی زاده، محمدجواد، راهبردهای برنامه‌ریزی صنایع فرهنگی بومی؛ رویکردها، اصول، و الگو، فصلنامه راهبرد اجتماعی- فرهنگی، شماره ۳۲، ۱۳۹۸، صفحه ۹۷-۱۲۵
- [۶]. صابری، امیر، کرمی دهکردی، اسماعیل، مقایسه فرهنگ و دانش بومی با دانش رسمی در حوزه آبخیزداری، دوفصلنامه دانش‌های بومی ایران، شماره ۱، ۱۳۹۳، صفحه ۱۸۱-۲۰۳
- [۷]. مؤمنی، فرشاد، مسعودی، صاحب، رابطه بین دانش ضمنی و بومی سازی تکنولوژی در ایران، فصلنامه سیاستگذاری عمومی، شماره ۳، ۱۳۹۴، صفحه ۹۹-۱۱۹
- [۸]. چاوش باشی، فرزانه، فتحی، سروش، زنگی، بهنام، رتبه بندی مولفه‌های صنایع خلاق فرهنگی در اقتصاد فرهنگ ایران، اولین همایش ملی اقتصاد خلاق دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران غرب، دوره ۱، ۱۳۹۵
- [۹]. فاطمه ممشلی، علی اکبر صبوری، سید حسن مقدم نیا، علی اکبر موسوی موحدی "نگاهی به همگرایی طب مدرن و سنتی" مجله طب سنتی اسلام و ایران، مجلد ۱۱، شماره ۳، صفحات ۲۶۳-۲۷۲، سال ۱۳۹۹

- تأکید بر توسعه صنایع خلاق و بومی در برنامه‌های توسعه اقتصادی کشور و به‌ویژه در برنامه هفتم توسعه
- ایجاد نظام ثبت آثار و مصنوعات خلاق و بومی
- مطالعه پیرامون ایجاد شورای توسعه صنایع خلاق و بومی جهت یکپارچه‌سازی سیاست‌های توسعه صنایع خلاق، صنایع دستی، صنایع فرهنگی، گردشگری و ..
- حمایت مادی و معنوی از فعالان عرصه صنایع خلاق و بومی

۴- توسعه آموزش و پرورش حرفه‌ای

همسو ساختن آموزش دانش و مهارت‌های بومی با نظام آموزش مهارتی رسمی به‌منظور حفظ، اعتلا و روزآمدی و ترویج این مهارت‌ها از موضوعات مهم و ضروری محسوب می‌شود.

اقدامات پیشنهادی:

- انجام مطالعات مدیریت دانش به‌منظور شناسایی و کشف، ثبت، اشتراک، بازبینی و به‌کارگیری هر نوع دانش و مهارت بومی اعم از صنایع دستی، فرهنگی، صنایع کاربردی و... در اقصی نقاط کشور
- کاربست صلاحیت‌های حرفه‌ای و تعیین شایستگی‌های سطوح مختلف

نتیجه‌گیری

توجه و تأکید بر توسعه پایدار در جوامع بشری و گسترش روز افزون نقش صنایع خلاق اعم از صنایع فرهنگی، صنایع دستی و سایر صنایع بومی در آینده اقتصاد و فرهنگ جهان، فرصت مغتنمی را برای احیا و بازتولید دانش و مهارت‌ها، محصولات و خدمات بومی فراهم کرده است. صنایع بومی ایران با توجه به شرایط گوناگون اقلیمی و تنوع قومیتی و قدمت تاریخی همواره از ارزش والایی برخوردار بوده و مستعد بازآفرینی، تولید صنعتی و عرضه گسترده در سطح داخلی و جهانی می‌باشد. توسعه بازار، رونق تولید و مصرف محصولات و خدمات خلاق و گسترش صادرات این فراورده‌ها از جمله عوامل بسیار مهم در احیای دانش و مهارت‌های بومی تلقی می‌شود. از این رو با اتخاذ سیاست‌ها و سازوکارهای تشویقی و تعامل مؤثر دولت، بخش خصوصی و نهادهای مردمی می‌توان احیای دانش‌ها و

- [۱۶]. بوزرجمهری، خدیجه، اسلام فرد، فاطمه، بررسی موانع و مشکلات توسعه صنایع بومی روستایی (مطالعه موردی: قالی و گبه در شهرستان زرین‌دشت)، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، شماره ۲، ۱۳۹۶، صفحه ۱۹۴-۲۰۷
- [۱۷]. شایسته فر، مهناز، اهمیت و لزوم پشتیبانی از صنایع دستی با تاکید بر ارایه راهکارها در رونق اقتصادی آن، دوفصلنامه مطالعات هنر اسلامی، شماره ۲۰، ۱۳۹۳، صفحه ۱۰۷-۱۲۲
- [۱۸]. بیات، سوده، ضرغامی، فرآیند مدیریت دانش بومی کسب‌وکارهای مردم محور صنایع دستی: موردکاوی عبا و گلیم‌بافی محله محمدیه نائین، حمید، توسعه کارآفرینی، شماره ۲، ۱۳۹۷، صفحه ۲۶۱-۲۸۰
- [۱۹]. شیخ‌الاسلامی، عبدالرضا، پورعباس، عبدالرسول، نظام ملی مهارت و فناوری ایران (در تکاپوی ارائه مدل بومی)، نظام ملی مهارت و فناوری ایران، ۱۳۸۹، صفحه ۹-۳۷
- [20]. S. Abadi, M. Huda, A. Hehsan, A.M. Mohamad, B. Basiron, S.S. Ihwani, M. Gumanti, "Design of online transaction model on traditional industry in order to increase turnover and benefits." *International Journal of Engineering and Technology* 7.2.27 (2018): 231-237.
- [10]. D. Rowe, G. Noble, T. Bennett, and M. Kelly, "Transforming cultures? From Creative Nation to Creative Australia," *Media Int. Aust.*, vol. 158, no. 1, pp. 6-16, Feb. 2016, doi: 10.1177/1329878X16629544.
- [11]. C. Henry, *Entrepreneurship in the Creative Industries: An International Perspective*. Edward Elgar Publishing, 2007.
- [12]. T. C. Chang and W. K. Lee, "Renaissance City Singapore: a study of arts spaces," *Area*, vol. 35, no. 2, pp. 128-141, 2003, doi: 10.1111/1475-4762.00155.
- [13]. Y.-H. Xu, L. Lu, and Z.-X. Yao, "Culture and Creative Industry in China: Critical Review on the Current Research Trends and Future Development," *Int. J. Innov. Technol. Manag.*, vol. 13, no. 06, p. 1640016, Dec. 2016, doi: 10.1142/S0219877016400162.
- [14]. S.-H. Kwon and J. Kim, "The cultural industry policies of the Korean government and the Korean Wave," *Int. J. Cult. Policy*, vol. 20, no. 4, pp. 422-439, Aug. 2014, doi: 10.1080/10286632.2013.829052.
- [15]. I. Päivi, H. Haapasalo, and T. Page. "Requirements for change in a traditional industry to be competitive: transformation towards an agile supply chain." *International Journal of Agile Systems and Management*, vol. 1, no. 3 (2006): 258-278.